

УДК 7.03.747.012

Бондаренко В. В., Підлісна О. В.

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА СЕРЕДОВИЩНОГО ДИЗАЙНУ: ВИТОКИ, СУЧАСНИЙ СТАН, МАЙБУТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Бондаренко В. В., Підлісна О. В. Харківська школа середовищного дизайну: витоки, сучасний стан, майбутні напрями розвитку. Стаття присвячена комплексному вивченню історії, сучасного стану та тенденцій розвитку харківської школи середовищного дизайну. Аналіз базується на основі документальних архівних матеріалів, спогадів сучасників засновників цього напрямку та сьогоденних науково-теоретичних пошуках перспективних напрямів роботи на факультеті «Дизайн середовища» Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Визначається роль викладачів-фундаторів даного напрямку у всесвітньому становленні дизайну як дієвого фактора розвитку сучасного суспільства.

Розглядаються дизайнерські характеристики сучасного міського середовища Харкова, його позитивні та негативні якості, пошуки напрямів підвищення його комфортності.

На основі докладного розгляду сьогоденного стану підготовки дизайнерів середовища передбачаються тенденції підвищення креативності та комфортності міського середовища.

Ключові слова: *дизайн середовища, креативність міського середовища.*

Бондаренко В. В., Полесная О. В. Харьковская школа средового дизайна: истоки, современное состояние, тенденции развития. Статья посвящена комплексному изучению истории, современного состояния и тенденций развития харьковской школы средового дизайна. Анализ базируется на документальных архивных материалах, воспоминаниях современников основателей этого направления и сегодняшних научно-теоретических изысканиях на факультете «Дизайн среды» Харьковской государственной академии дизайна и искусств. Определяется роль педагогической школы ХГАДИ в мировом становлении дизайна как действенного фактора развития современного общества. Рассматриваются дизайнерские характеристики современной городской среды Харькова, ее положительные и отрицательные качества.

На основе подробного рассмотрения сегодняшнего состояния подготовки дизайнеров среды предусматриваются тенденции повышения креативности и комфортности городской среды.

Ключевые слова: *дизайн среды, креативность городской среды.*

Bondarenko V., Pidlisna O. Kharkiv School of Environmental Design: the origins, current status, future development directions. Such famous figures of arts, outstanding teachers as B. Kosaryev, V. Yermilov, V. Konstantinov, A. Pronin, B. Yudkevich, Y. Starostenko, V. Ivanov and others are the founders of this direction in native design. Short memories of today's old-timers of the faculty give us the opportunity to understand the complexities and first research experiments in the direction of design of environment. Their role in the world formation of design is defined as an effective factor of development of the society. In 1963, the first head of the department Ph. d. V. Konstantinov developed a serious programme of engineering of industrial environment that was based on understanding of composition and colouristics laws, understanding of technological processes and last researches of soviet scientists in the field of engineering of industrial buildings interior. Interiors of lobbies and trading enterprises, enterprises of catering were added to the list of industrial objects. Such two specialties as design of cities, social and industrial buildings and design of exhibitions, celebrations and performances were approved by the faculty. Precisely these basics and traditions in designers of environment training are preserved even today and allow foreseeing further directions of development of urban environment and future growth in its optimizing of the role of designers-specialists. Personal contribution of artists to solving urban environment of Kharkiv, participation of students and teachers of the academy in art design of interior and external city objects were analyzed in the article. It is specified that multi-year experience of Kharkiv design school has historical importance in the field of creation of truly artistic and of high quality elements of urban environment. Current condition of design of environment of Kharkiv is based on the achievement of not only one university but on several ones' of the same speciality. Today's main teaching principles are based on the integration of specialized subjects such as detailed studying of composition and colouristics laws, main finishing and decorating materials, using of elements of monumental

Рецензент статті: Скороходова І. В., кандидат архітектури, доцент, зав. кафедри дизайну архітектурного середовища, Харківський національний університет будівництва та архітектури

Стаття надійшла до редакції 06.12.2016

and machining art, basics of construction, architecture and building physics which were founded last century. Design characteristics of modern urban environment of Kharkiv, its positive and negative qualities, searches of directions of increasing its comfortability are the other aspects analyzed in given article. Examination of the city from the point of view of the most actual theory of creative industry showed both the presence of a number of new creative solutions of modern recreations and places negative by content and view, which need intervention of designers of environment.

Certain means of design of environment that influence the atmosphere of places of public accumulation positively were allocated. They can be added by: dynamics based on rhythmic elements, submission to free forming of landscape compositions; combining different textures of lawns, walkway coating, places to sit, information elements and minor architecture forms; design of colour and light, light-music in combination with water elements (light-music fountains); specialized architecture and design objects, styled "locks" which label entrances to the city park or gazeboes and rotundas and provide more aesthetic communication of small groups of people where anyone can show himself or the products of his creativity. There were shown examples from practice, course and diploma projects, creative search of design solutions in garden and park zones of Kharkiv. The fulfillment of these projects would spread the creative environment for Kharkiv artistic students significantly.

The main postulate of the modern design of environment is a strong mutual connection of form and functionality, providing maximum of comfortability along with high aesthetic qualities. It is noted that brand new world tendencies of development of creative industries best of all respond the nowadays needs of city economy, science and art.

On the basis of detailed analysis of today's condition of training of designers of environment, there is provided orientation of its development in the direction of increasing creativity and comfortability of urban environment. It has to be fulfilled on the basis of existent teaching "programmes" and multi-year experience of Kharkiv school of qualified teachers, practical achievements in this field and with consideration of world innovations of design of environment.

Keywords: *design of environment, creativity of urban environment.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Багаторічний досвід харківських дизайнерів має історичне значення у галузі створення насправді мистецьких високоякісних елементів міського середовища. На сьогодні досягнення факультету дизайну середовища ХДАДМ та його кафедр склалися в цілісну професійну систему підготовки дизайнерів, котру можна визначити як харківську школу середовищного дизайну. Головні викладацькі принципи сьогодення фундуються на закладених у минулому сторіччі основах. Ці засади та традиції у підготовці дизайнерів середовища зберігаються і сьогодні, дозволяють передбачити подальші напрями розвитку міського середовища та майбутнє зростання в його оптимізації ролі дизайнерів-фахівців. Сьогод-

ні можна оцінити особистий внесок цих митців у рішення міського середовища Харкова, участь випускників та викладачів академії у художньому оформленні інтер'єрів та зовнішніх об'єктів міста. Визначити роль харківських вчених у всесвітньому становленні дизайну як дієвого фактора розвитку суспільства, віднайти дизайнерські характеристики сучасного міського середовища Харкова, його позитивні та негативні якості, пошуки напрямів підвищення його комфортності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Середовищний дизайн як окрема галузь дизайну у світовому контексті виділився, мабуть, на початку XIX сторіччя, коли видатними дизайнерами-промисловиками Вальтером Гропіусом, Пітером Беренсом, Альфредом Мейером були запропоновані брендові рішення промислових будівель [4]. Але рішення інтер'єрів та екстер'єрів архітектурних споруд існувало від початку становлення архітектури, тож можна вважати цей напрям значно старішим. Картина, яка призначена для прикрашання стін певних приміщень, уже є часткою даного інтер'єру і впливає на візуальні характеристики простору та сприйняття його відвідувачем. Отже, художня творчість від початку була елементом рішення внутрішнього середовища.

До наших днів збереглися окремі історичні харківські споруди: Святоозерянська церква Покровського монастиря — пам'ятка архітектури XVII сторіччя, окремі складські приміщення того ж часу, залишки будівель XVIII сторіччя, перші заводи та житлові будинки кінця XIX сторіччя, дохідні та громадські будівлі початку XX сторіччя. Розглядаючи їх внутрішнє оздоблення, розумієш, наскільки вплив середовища на людину залежить іноді від отих допоміжних до архітектури елементів, які саме і складають середовищний дизайн.

Метою даного дослідження є вивчення історії виникнення та розвитку харківської школи середовищного дизайну та розгляд проблем сучасного середовищного дизайну в контексті взаємозв'язку навчального процесу та реальних завдань, які вирішуються саме на прикладі міста Харкова.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Художні класи Марії Раєвської-Іванової, що започаткували 1869 року спеціалізовану художню освіту в Харкові, ще не претендували взагалі на поняття «дизайн», але вже мали художньо-промисловий напрям і впливали на творчу атмосферу в місті, викликали подив та захват можливістю змінити буденну сірятину будівель на святкові декоративні розписи [2].

Художнє училище, згодом художній технікум, який пізніше виріс до художнього інституту, також іще не виділяв середовищного напрямку як окремої галузі дизайну. 1963 року Харківський державний художній інститут було реорганізовано на художньо-промисловий інститут і повністю переорієнтовано на новий напрямок підготовки спеціалістів.

Це мали бути фахівці художньо-промислового профілю.

Саме в той час у Харкові активно розвивалися різні види промисловості, що стало серйозним поштовхом для зміни профілю підготовки спеціалістів. Харківська вища школа була першою на Україні, де розпочали готувати дизайнерів.

Спеціальна кафедра, яка веде підготовку спеціалістів середовищного дизайну, спочатку називалася «Внутрішнє опорядження будівель», з 1965 року — «Інтер'єр і обладнання», а зараз — «Дизайн інтер'єру».

Реорганізація інституту поставила перед тільки-но створеною кафедрою, як і перед усім колективом ВНЗ, низку складних проблем. Серед цих проблем найважливішими були наступні: формування педагогічного складу нової випускаючої кафедри; забезпечення спеціальності необхідною навчально-методичною документацією; створення для нової спеціальності необхідної бази виробничого навчання і виконання робіт у матеріалі. Однією з головних задач було збереження кращих традицій Харківського художнього інституту.

Разом із тим першим питанням, яке постало перед новою кафедрою, було питання про профіль спеціальності. Вузкість, визначена назвою спеціальності, не відповідала запитам життя, яке потребувало спеціалістів-художників, спроможних вирішувати широке коло питань естетичного формування навколишнього середовища. Тому з самого початку прийняли рішення розширити зміст робочих програм основних профілюючих дисциплін, а саму спеціальність назвали «декоративно-оформлювальне мистецтво».

Однією з найскладніших виявилась проблема формування педагогічного колективу кафедри: не було фахівців відповідного профілю, а також бракувало годин педагогічного навантаження з профілюючих дисциплін. Тому для забезпечення навчального процесу в перші роки існування спеціальності й кафедри до викладання спеціальних профілюючих дисциплін на засадах штатного сумісництва широко залучалися викладачі інших кафедр, а також на засадах позаштатного сумісництва — викладачі інших ВНЗ та підприємств і організацій.

Так, у перший рік існування кафедри її штат складався з одного завідувача кафедри, яким на той час був художник-сценограф і архітектор В. Константинов.

Перший повноцінний склад кафедри було сформовано 1965 року. В. Константинов став одним із головних діячів, хто здійснював переорієнтацію профілю Харківського художнього інституту на художньо-промисловий. За рівнем професійних даних у 1963 році важко було б знайти рівного цій людині серед українських фахівців. Дві вищі освіти: архітектора і художника-сценографа. Учень видатних українських митців О. Хвостенко-Хвостова і Б. Косарева. Навички викладацької роботи в

Харківському художньому училищі і Харківському інженерно-будівельному інституті. Значною для В. Константинова стала проблема повної відсутності в Харківському худпромі навчально-виробничої і лабораторної бази. Розраховувати можна було тільки на себе. І В. Константинов знаходить вихід: перші студентські проектні розробки інтер'єрів здійснювались кафедрою на місцях. Це були: Харківський підшипниковий завод ДПЗ-8, заводи «Промзв'язок», «Електромашина», а також плитковий завод.

В. Константинов — людина з надзвичайно високим рівнем ерудованості, тактовна, з великим запасом професійних знань, яка могла вирішити складні задачі, що постали перед ВНЗ на шляху розвитку художньо-промислової освіти [1].

При формуванні складу кафедри В. Константинов намагався до роботи по підготовці дизайнерів з інтер'єру залучати спеціалістів із широким колом знань та навичок. Саме таким був Борис Косарев — живописець, графік, театральний художник і фотограф. Декоративному живопису разом із Г. Цапком і В. Єрміловим він навчався в Художньо-ремісницькій навчальній майстерні у Л. Тракала — випускника Паризької академії мистецтв. Далі навчався в Художньому училищі в А. Кокеля, М. Пестрикова, А. Любимова.

Творча доля Бориса Васильовича була дуже багатогранною: робота в театрах по оформленню театральних вистав, оформлення виставок, участь у виконанні монументальних робіт, робота в ЮгРОСТА. 1946 року займався оформленням вистави «Ярослав Мудрий» в театрі ім. Т. Г. Шевченка, за яку отримав Сталінську премію.

Художник Б. Косарев чудово володів технікою темпер, розробив програми «Технологія живописних матеріалів», «Монументальний розпис». У курсі «Виробниче навчання та робота в матеріалі» однією з провідних тем була «Дерево як засіб художнього оформлення інтер'єру». Серед учнів — В. Константинов, В. Кравець, Т. Медвідь, П. Осначук, В. Норалян, В. Сидоренко, А. Олексієнко та інші.

Майже 25 років викладав на кафедрі «Інтер'єр і обладнання» З. Д. Юдкевич — знаний у Харкові архітектор, надзвичайно цікава і талановита людина, яку в архітектурному оточенні вважали легендарною особистістю, «Мересьєвим від архітектури».

Навчався спочатку на відділенні декоративно-театрального мистецтва, а згодом — на факультеті ландшафтної архітектури в ХДХІ. Закінчив цю спеціальність в Харківському інституті комунального будівництва у зв'язку з тим, що цей факультет було переведено до цього навчального закладу.

Пройшов війну, був поранений — та знайшов у собі мужність повернутися до своєї творчої спеціальності: займався проектною та викладацькою діяльністю. Учні та колеги Зіновія Даниловича знають його як різнобічно освічену й талановиту людину.

Разом із В. Константиновим прийшов на кафедру ще один випускник театрального декоративного відділення Старостенко Юрій Михайлович. Він навчався також у майстерні Б. В. Косарева.

Важливою специфікою підготовки спеціалістів на кафедрі «Інтер'єр і обладнання» був значний акцент на викладанні дисциплін «Виробнича навчальна практика» і «Робота в матеріалі». На початку реорганізації інституту кафедра намагалася зайняти з цих дисциплін проводити на підприємствах, де виконувались декоративні роботи в різних техніках.

Паралельно в інституті почали організовувати лабораторію кераміки, лабораторію декоративного розпису, пізніше — лабораторію вітражу. Активну участь у цьому брав Ю. М. Старостенко, який пройшов стажування в Академії мистецтв СРСР. Потому в інституті були організовані лабораторія декоративного розпису та лабораторія кераміки. Це дало змогу пізніше виконувати великі панно в керамічних матеріалах у Палаці водних видів спорту, в інтер'єрах Харківського фармацевтичного інституту, Головному поштамті міста Харкова, обласній студентській лікарні № 20, обласній клінічній лікарні тощо.

Це були реальні об'єкти, на яких утілювались студентські проекти. Частіше за все — в період літніх практик. Можливість виконувати подібні роботи існувала завдяки серйозному вивченню дисциплін «Виробнича навчальна практика» і «Робота в матеріалі». Цим харківська школа дизайну відрізнялася від московської та ленінградської шкіл.

1963 року, коли відбулась реорганізація Харківського художнього інституту в художньо-промисловий, в інституті оголосили конкурс на кращу творчу студентську роботу. У ньому брали участь майже всі студенти. О. Пронін та Г. Тіщенко виставили на конкурс проект вітража «Прогрес та мистецтво» для сходового маршу адміністративного корпусу. Робота одержала першу премію. З тієї пори вітраж увійшов не тільки в життя дипломників О. Проніна і Г. Тіщенко, а й у життя інституту.

Наступним етапом стала дипломна робота Г. Тіщенко — вітраж для Харківського державного університету ім. В. Каразіна. Це був перший сучасний вітраж, установлений в архітектурному інтер'єрі Лівобережної України (1965).

Після закінчення інституту Г. Тіщенко і О. Проніну було запропоновано працювати на новоствореній кафедрі «Інтер'єр і обладнання».

1967 року молоді педагоги започаткували нову дисципліну «Художній вітраж», почали організовувати навчальний процес, вивчати скляне виробництво України й Росії. При кафедрі створили спеціальну лабораторію вітража. Стажування Г. Тіщенко у Вищій художньо-промисловій школі м. Праги протягом року, де молода перспективна художниця вивчала технологію вітража у відомих майстрів, надало суттєву допомогу у вирішенні творчих задач.

Поступово вітраж у Харкові починає заявляти про себе. Так, було виконано декоративне панно в техніці вітражу «Казкове дерево» на базі відпочинку заводу ім. Малишева (1972), геральдичні вітражі для інтер'єрів ресторанного комплексу «Старе місто» (1973).

На цей час уже склалася чітка система методичної спрямованості викладання. Саме тому під час літньої практики студенти часто здійснювали в натурі ескізні пропозиції. Так, силами студентів ХХІІІ та за їхніми ескізами (керівник проф. О. Пронін) виконана значна кількість монументально-декоративних творів як для нових архітектурних споруд, так і з метою реконструкції старих. Серед найбільш вдалих можна назвати вітражі в корпусах ХХІІІ, серію вітражів для Академії міського господарства у м. Харкові (1990–1991). Значний інтерес являють собою вітражі «Розвиток авіації» для сходових маршів адміністративного корпусу одного з заводів м. Запоріжжя (1985–1989), комплекс вітражів для Міністерства освіти України (1992) тощо.

Такий метод підготовки фахівців, що базується на реальному проектуванні, дає основу для подальшої самостійної роботи дизайнера.

До програми підготовки спеціалістів за спеціальністю «Інтер'єр і обладнання» постійно включалися завдання на розробку проектів декоративних і тематичних розписів. Саме тому згодом було створено майстерню монументально-декоративного розпису. 1970 року був перший випуск спеціалістів із цього профілю. Завідував майстернею спочатку професор Є. Єгоров, потім професор О. Хмельницький. Нарешті, 1984 року було відкрито кафедру монументально-декоративного розпису, завідувачем якої став доцент О. Пронін.

З метою розширення сфери підготовки дизайнерів на кафедрі «Інтер'єр і обладнання» 1993 року відкрито спеціалізацію «Проектування художньо-декоративних тканин» (зараз — «Дизайн тканин»), 1998 року — спеціалізацію «Художнє моделювання одягу» (зараз — «Дизайн одягу») та 2000 року — спеціалізацію «Дизайн меблів». Сьогодні студентів перших двох спеціалізацій готують на кафедрі «Дизайн тканин та одягу». Кафедра «Дизайн меблів» готує студентів відповідної спеціалізації.

Колишні випускники факультету стали досвідченими дизайнерами та художниками. Серед них — народні та заслужені художники України, заслужені діячі мистецтв України. Частина випускників стала досвідченими викладачами не тільки у ХДАДМ, а й у різних університетах, де готують спеціалістів дизайнерського профілю. Багато з них мають своїх послідовників та учнів.

Розглядаючи витоки та історію розвитку середовищного дизайну в академії протягом більш ніж 50 років, можна навести кілька прикладів дизайнерських рішень, що вже пройшли перевірку часом. Проблеми сучасного середовищного дизайну хотілось би розглядати в контексті взаємозв'язку

навчального процесу та реальних завдань, які вирішуються саме на прикладі міста Харкова.

Студентами, випускниками та викладачами факультету виконані дизайн-проекти та безпосередньо художні роботи, що гідно представляють харківську професійну школу: рішення станцій метрополітену «Проспект Гагаріна», «Індустріальна», «Академіка Барабашова», «Архітектора Бекетова», «Олексіївська», «Проспект Перемоги»; оформлення окремих майданчиків в Екопарку Фельдмана та Центральному міському парку; керамічні та живописні панно, вітражі, виконані на факультеті «Дизайн середовища», прикрашають приміщення лікарень, поліклінік, дитячих садків, басейнів.

Зазначимо, що дизайном середовища у Харкові переймається не тільки ХДАДМ. Ландшафтним дизайном міста займається також кафедра містобудування Харківського національного університету міського господарства, надаючи харківській школі особливого міського спрямування. Відомі у країні імена М. Бекетова, А. Тица, А. Васильєва пов'язані не тільки з архітектурними рішеннями, а й із дизайном міського середовища.

Уже багато років у Харківському національному університеті будівництва та архітектури діє кафедра дизайну архітектурного середовища, провідними викладачами якої працюють також випускники ХДАДМ. Сьогоднішній напрям роботи цієї кафедри — середовищний дизайн із акцентом на об'ємне архітектурне проектування різних зон міста.

Але головуючим ВНЗ, для якого напрямок дизайну середовища є одним із визначальних, таким, що гідно представляє харківську школу на всеукраїнських та зарубіжних конкурсах та оглядах, залишається Харківська державна академія дизайну і мистецтв.

Різноманітні об'єкти промислового, графічного, середовищного дизайну та образотворчого мистецтва відтепер стали невід'ємною часткою вулиці Мистецтв, названої на честь розташованої тут ХДАДМ. І підтвердженням є свято вулиці, яке проводилось цього року та збило дуже багато мешканців міста.

Якщо звернутися до популярної сьогодні теорії креативної індустрії, стане зрозумілим, що таке велике місто, як Харків, конче потребує поширення креативного простору, створення такого міського середовища, котре забезпечувало б вільну комунікацію, вільну презентацію талантів та творчих досягнень, розвиток культурного та духовного пізнання. Саме це бачать своєю головною сучасною задачею викладачі факультету «Дизайн середовища» ХДАДМ.

Відповідно до функціонального призначення, креативний простір міста має велику кількість різноманітних форм та проявів — від міських майданів, де збираються тисячі городян на свята та суспільні події, до невеличких місцевих клубів за

інтересами. Креативна індустрія характеризується низкою особливих якостей, це, зокрема, дизайн та архітектура, сповнені творчістю, зручністю, інноваційністю; відкритість та теплота загальногромадських місць; наявність великої кількості культурних та мистецьких інституцій.

На жаль, у Харкові існує велика кількість: міських ділянок, які не тільки не відповідають вищезгаданім умовам, а й іноді утворюють негативне криміногенне середовище через відсутність нормального освітлення, будь-якого рішення транзитних зон, віддаленість від центру міста, та все ж таки є місцями, де збирається молодь; або великих пішохідних потоків, що утворюються в той час, коли на роботу та з роботи йдуть працівники великих промислових підприємств. Наситити такі зони освітленням та торгівельними елементами, додати креативних просторів із лавами та подіумами, використати їх під тимчасові виставки та постійні експозиції художніх творів, створити умови для можливості проводити музичні та поетичні виступи й цікаві презентації — одна з важливих задач саме дизайну середовища.

Висновок. Головною тенденцією сьогоднішнього дня підготовки дизайнерів середовища має стати насамперед створення комплексної програми реформування міського середовища, яка дасть можливість змінити предметне оточення в міських центрах та місцях суспільної активності саме засобами дизайну. При цьому дизайн має спиратися на синергетичні принципи, використовуючи широкий арсенал засобів — від візуально-комунікативних елементів до застосування звуків (музичних записів, живої музики, навіть світломузики у водяних пристроях), кольорів світла, навіть пахощів та різноманітних інтерактивних гаджетів. Спираючись на вищеперелічені принципи, студенти факультету, майбутні дизайнери інтер'єру виконали на замовлення ВНЗ кілька проектів з рішення рекреаційно-експозиційних просторів. Це, насамперед, рішення техно-артзони у підвір'ї старого електрокорпусу НТУ ХП, де крім відкритого майданчика політехнічного музею було запропоновано утворити сценічний простір, майданчики експериментальних майстер-класів для абітурієнтів, зони кафетеріїв та релаксаційні простори. Ще один цікавий проект — рішення релаксаційної зони та літнього відкритого театру на підвір'ї театрального корпусу Харківського університету мистецтв (консерваторії). Приваблюють пропозиції реального рішення підвір'я Харківського художнього музею як додаткового експозиційного та креативного простору, творчі пошуки дизайн-рішень садово-паркових зон міста під час курсового проектування. Утілення цих проектів значно поширило би креативне середовище для творчого студентського Харкова.

Харків відомий у світі як великий промисловий центр. Усесвітнє визнання здобули Харківський тракторний завод із усіма пов'язаними з ним

допоміжними об'єктами як один із грандіозних соціальних архітектурно-дизайнерських проєктів соціалізму. Користується попитом на світових ринках продукція харківських турбінного й авіаційного заводів, знайшли свою нішу в економіці завод металоконструкцій і численні ЖБК. На жаль, дуже велика частина промислового сектора харківської економіки в результаті кризової ситуації занепа-ла або зовсім припинила своє існування. Частина цих об'єктів уже використовується як виставково-розважальні простори, кеворкінги або неофіційні місця молодіжних тусовок. Для зміни призначення об'єктів була проведена велика робота архітекторів і дизайнерів, що змінила до невпізнання зовнішній вигляд цеху (приміщення кеворкінгу на Московському проспекті — так званий Сирний будинок — або супермаркети TARGET у колишніх приміщеннях ХЕМЗу). У деяких випадках зміни відбулися в інтер'єрі (супермаркет у приміщеннях заводу «Ав-торучка», виставкові зали старої текстильної фабрики). За задумом харківських містобудівників, на місці повністю розібраних корпусів колишнього заводу «Серп і молот» (а ще раніше — товариства Гельферіх-Саде) будується величезна технопаркова зона, де основну роль буде грати благоустрій простору для креативного відпочинку.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Досить велика частина зруйнованих промислових будівель Харкова поки не знайшла свого застосування і є «зразком» потенційно небезпечних міських просторів. Утім, ця проблема має досить багато варіантів розв'язку. Саме у напрямку дизайнерського вирішення цих ділянок міського середовища мають проводитися подальші дослідження.

Основним постулатом сучасного середовищного дизайну є міцний взаємозв'язок форми з функціональністю, забезпечення максимального комфорту поряд із високими естетичними якостями. Якщо красиво — відтак, ефективно, а як елемент пройшов перевірку часом і розвитком, то він до того ж функціональний. Харківський середовищний дизайн неодноразово пройшов таку перевірку і продовжує розвиватися відповідно вимогам сьогодення, спрямований на підвищення креативності й комфортності міського середовища.

Література:

1. Даниленко В., Бикова Л. 75 років вищої художньої школи Харкова / упоряд. : В. Даниленко, Л. Бикова. — Х. : ХДАДМ, 1996. — 146 с.
2. Даниленко В. Дизайн / Віктор Якович Даниленко. — Х. : ХДАДМ, 2002. — 320 с.
3. Олексієнко А., Бондаренко В. Кафедра «Дизайн інтер'єру» Харківської державної академії дизайну і мистецтв / авт.-упоряд. : Аллан Олексієнко, Вікторія Бондаренко. — Х. : ХДАДМ, 2015. — 144 с.
4. The Dessau Bauhaus Building / by Editor Stiftung Bauhaus Dessau ; Editor Margret Kentgens-Craig. — Published by Birkhäuser Basel, 1999. — 208 p.

References:

1. 75 rokov vyshchoyi khudozhn'oyi sholy Kharkova [75 years of higher art school in Kharkov]. Compilers : V. Danylenko, L. Bikova. Kharkiv : KSADA Publ, 1996, 146 p.
2. Danylenko V. Dyzayn [Design]. Kharkiv : KSADA Publ. 2002, 320 p.
3. Kafedra "Dyzayn interyeru" Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi dyzaynu i mystetstv [Department State Academy of design and art]. Avtory-uporyadnyky : A. Oleksiyenko, V. Bondarenko, Kharkiv : KSADA Publ. 2015, 168 p.
4. The Dessau Bauhaus Building. By Editor Stiftung Bauhaus Dessau ; Editor Margret Kentgens-Craig. Published by Birkhäuser Basel, 1999, 208 p.